Чмут К., здобувач
Науковий керівник: Карпунець В.Д.,
асистент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

МЕДІАПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ

В умовах воєнного стану медіаправо в Україні функціонує не лише як сукупність обмежувальних норм, а як механізм кризового балансування між інформаційною відкритістю держави та потребами оборони [1, с. 203].

Поряд із цим функціонування медіапростору в Україні в цей період передбачає пошук компромісу між збереженням демократичних свобод і забезпеченням високого рівня захисту інформаційного суверенітету [2, с. 349].

Українська практика показала, що після 24 лютого 2022 року інформація стала поряд із правовим статусом, виступає ресурсом війни, оскільки медійний контент може одночасно інформувати населення, документувати воєнні злочини та, у разі необережного поширення, допомагати противнику коригувати удари або здійснювати ІПСО. Саме тому українська модель правового регулювання інформаційної сфери під час війни формувалася під тиском двох зустрічних імперативів: з одного боку, потреби швидко протидіяти дезінформації й хаосу, а з іншого – обов'язку не допустити перетворення тимчасових воєнних обмежень на довготривалу систему надмірного контролю.

Найпоказовішим прикладом стала поява телемарафону «Єдині новини», який у перші місяці повномасштабного вторгнення виконував функцію швидкої централізації повідомлень і допомагав нейтралізувати хаотичні або ворожі інформаційні впливи [3, с. 98]. Водночас така централізація звузила простір для незалежної редакційної політики, а модель неальтернативного державного інформаційного потоку викликала обґрунтовані сумніви з погляду медіаплюралізму та стандартів свободи вираження поглядів.

Моніторинг українського телевізійного новинного контенту показав, що воєнний стан фундаментально трансформував редакційні практики: журналісти змушені працювати в умовах жорсткіших правил верифікації, не розкривати чутливі дані та поєднувати оперативність із безпековими застереженнями [3, с. 110]. Навіть коли медіа висвітлюють злочини агресора або руйнування цивільної інфраструктури, вони повинні уникати надмірної конкретизації, яка може поставити під загрозу людей або відкрити ворогу тактичну інформацію. Інший важливий український кейс – приховане стеження за журналістами Bihus.info [4], яке демонструє, що поряд із зовнішніми загрозами, свобода слова зазнає деструктивного впливу внаслідок внутрішніх практик тиску на медіа. Такі дії підривають захист журналістських джерел, посилюють самоцензуру і звужують простір для розслідувальної журналістики саме тоді, коли суспільний контроль над владою є особливо важливим.

Окремий український вимір проблеми стосується обмеження доступу до публічної інформації органами влади. У практиці воєнного стану фіксувалися автоматичні відмови розпорядників із формальним посиланням на воєнний стан, масове припинення оприлюднення інформації та формальне застосування трискладового тесту [5] без доведення реальної шкоди безпеці.

Саме тут проявляється одна з ключових проблем українського медіаправа: держава часто обґрунтовує закритість не конкретною безпековою загрозою, а самим фактом війни, тоді як доктрина конституційного права наголошує на неприпустимості довільних обмежень та необхідності чіткого дотримання меж і пропорційності під час звуження прав і свобод [6].

Українська специфіка полягає в тому, що суспільний інтерес до інформації під час війни не зменшується, а часто зростає, оскільки доступ до достовірних даних може прямо впливати на виживання людей, евакуацію населення, довіру до держави та здатність громадян ухвалювати безпечні рішення [7]. Тому медіаправо у воєнний період не можна зводити до формули «чим менше інформації, тим безпечніше», бо надмірна закритість створює інший ризик – ерозію демократичного контролю, падіння довіри до інституцій та chilling effect *«охолоджувального ефекту»* для журналістів, антикорупційних розслідувачів і громадянського суспільства.

Крім того, український досвід демонструє комплексний характер проблеми, яка детермінована не стільки внутрішніми державними обмеженнями, скільки безпосередньо деструктивною дією на інформаційну інфраструктуру. Російські атаки на телевежі в Києві, Вінниці, біля Рівного та відключення українських каналів на окупованій Херсонщині були не просто ударами по технічних об’єктах, а елементом інформаційної війни, спрямованим на руйнування українського медіасуверенітету. У такому середовищі держава справді має позитивний обов’язок захищати інформаційний простір, але це не скасовує вимоги, щоб обмеження були правомірними, мотивованими і такими, що підлягають контролю.

Відтак, для України баланс між національною безпекою та правом на інформацію полягає не в перевазі одного інтересу над іншим, а в процедурно чесному розмежуванні того, що справді становить воєнну таємницю або чутливу оперативну інформацію, і того, що має залишатися відкритим для суспільного контролю.

У підсумку, в Україні медіаправо під час воєнного стану розвивається як сфера постійного напруження між оборонною необхідністю та демократичною відкритістю. Найкращий баланс досягається не через максимальне закриття інформації, а через пропорційні, мотивовані й тимчасові обмеження, посилений захист журналістів та збереження простору для незалежного суспільного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Povalena M., Havryltsiv M. Freedom of Information and State Security: Features of Legal Regulation under Martial Law Conditions. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2025. Т. 12, № 3 (47). С. 203–213. URL: https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues (дата звернення: 08.10.2026).

2. Куцак Ю. Р., Стойнов П. С. Правові проблеми доступу до публічної інформації: баланс між гарантуванням прав громадян і забезпеченням національної безпеки. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Вип. 03, ч. 2. С. 349–353. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/367033/352411 (дата звернення: 08.10.2026).

3. Barbu-Valchyshyn S. The impact of martial law on the creation of news content in the «United News (Yedyni Novyny)» maraphon (using the example of the «1+1» TV channel) and «5 Channel». Social communications: Theory and Practice. 2025. Vol. 17, No. 1. P. 91–127. URL: https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/article/view/206/201 (дата звернення: 08.10.2026).

4. «Семенченко не заперечив». Журналісти Bihus.Info заявили, що за ними стежив департамент СБУ, голову якого нещодавно звільнив Зеленський. НВ. 2024. 5 лют. URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/events/stezhennya-za-bigus-info-zhurnalist (дата звернення: 08.10.2026).

5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 08.10.2026).

6. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show (дата звернення: 08.10.2026).

7. Плугатар Т., Лелет С. Реалізація права громадян на доступ до інформації, що становить суспільний інтерес, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Наука і правоохорона. 2023. № 1 (59). С. 93–102. URL: https://naukaipravoohorona.navs.edu.ua/index.php/naukaipravoohorona/article/view/1856/1848 (дата звернення: 08.10.2026).